

JURISTA VĀRDS

Una lex – una iustitia omnibus

11.08.2015. / Nr. 31 (883)
juristavards.lv

Jautrīte Briede, Edvīns Danovskis

POLITISKA LĒMUMA NOZĪME ADMINISTRATĪVAJĀS TIESĪBĀS

**Kāpēc Kristīne Krūma
aiziet no Satversmes tiesas**

**Jānis Pleps kļūst par Valsts prezidenta
konstitucionālo tiesību padomnieku**

**Operatīvās darbības rezultātā iegūto ziņu
par faktiem izmantošana pierādīšanā**

POLITISKA LĒMUMA NOZĪME ADMINISTRATĪVAJĀS TIESĪBĀS

Dr.iur. **Jautrīte Briede**,
Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore

Dr.iur. **Edvīns Danovskis**,
Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektors

Foto: Boriss Koļesņikovs

Valsts pārvalde ik dienas veic darbības, kurām ir atšķirīga juridiskā nozīme – dažas no tām var apstrīdēt administratīvā procesa kārtībā, citas – saskaņā ar kriminālprocesu vai administratīvo pārkāpumu procesu regulējošiem tiesību aktiem, bet lielu daļu no valsts pārvaldes darbībām juridiski apstrīdēt vispār nav iespējams. Sistemātisku pārskatu par valsts pārvaldes darbībām un tās juridisko raksturojumu sniedz mācība par valsts pārvaldes darbības formām. Saskaņā ar šo mācību valsts pārvaldes darbības formas vispirms iedala darbībā publisko un privāto tiesību jomā. Valsts pārvaldes darbība publisko tiesību jomā var būt gan normatīva (piemēram, Ministru kabineta noteikumi, iekšējie normatīvie akti), gan individuāla (rīcība, kas attiecas uz noteiktu personu loku vai atsevišķu gadījumu). Savukārt individuālās pārvaldes darbības formas ir administratīvi akti, publisko tiesību līgumi, starplēmumi, iekšēji lēmumi, kriminālprocesuāli lēmumi, lēmumi administratīvo pārkāpumu lietās, politiski lēmumi, faktiskā rīcība un t.s. vienkāršās pārvaldes darbības. Šis raksts veltīts līdz šim maz aplūkotai un aktuālai valsts pārvaldes darbības formai – politiskam lēmumam. Raksts iecerēts kā studiju avots tiesību zinātnu studentiem, bet tajā ietvertās atziņas var noderēt arī plašākam juristu lokam.

I. Politiska lēmuma jēdziens un funkcionālā nozīme

Politisks lēmums ir tāds lēmums, kuru tiesību normās noteiktās kompetences ietvaros pieņem iestāde un kuru nav nepieciešams pamatot ar juridiskiem apsvērumiem.

Politiska lēmuma jēdziens Administratīvā procesa likumā ir lietots t.s. administratīvā akta

negatīvajā definīcijā, lai adekvāti atspoguļotu administratīvā procesa kārtībā pārbaudāmo lēmumu loku. Administratīva akta un politiska lēmuma prenstatījums atspoguļo tiesību sistēmas likumsakarību: administratīvās tiesas kontrolei ir pakļauti tikai tādi valsts pārvaldes jomā pieņemti lēmumi, kuru saturu nosaka no tiesību normām izrietoši juridiski apsvērumi. Šī aksioma izriet no

varas dališanas principa. Savukārt, tiklīdz kāda valsts pārvaldes jomā pieņemta individuāla un privātpersonas tiesības aizskaroša lēmuma saturu nosaka juridiski kritēriji, tā ir jābūt iespējai objektīvi pārbaudīt, vai šī lēmuma saturs ir tiesību normām atbilstošs. Šī prasība izriet no tiesiskuma principa.

Politiska lēmuma jēdziens dažkārt tiek lietots arī Satversmes tiesas praksē, lai uzsvērtu, ka Satversmes tiesa nav tiesīga pārbaudit tādus lēmumus, kuru saturu saskaņā ar tiesību normām nosaka politiski, nevis juridiski kritēriji. "Tiesa lietu ir tiesīga izvērtēt tikai tiktāl, ciktāl uz to iespējams attiecināt tiesību (juridiskos) argumentus, tos atdalot no tiesībspolitiskiem argumentiem. Par jautājumiem, kuru izlemšanai nav noteikti pietiekami stingri juridiskie standarti, bet kuros izdarāmie secinājumi pārsvarā ir atkarīgi no politiskās lietderības, jālej demokrātiski leģitimētiem, politiskiem valsts orgāniem, pirmām kārtām – likumdevējam."¹

Politiski lēmumi var būt gan ar tiesiskām sekām, gan bez tiesiskām sekām.² Politisks lēmums ar tiesiskām sekām ir, piemēram, pašvaldības domes lēmums atbrīvot no amata pašvaldības domes priekšsēdētāju. Šo lēmumu pašvaldības domes deputāti pieņem, balstoties vienīgi uz subjektīviem, politiskiem apsvērumiem. Savukārt politisks lēmums, kas tiesiskas sekas nerada, ir, piemēram, pašvaldības domes lēmums piešķirt personai atzinības rakstu³ vai ordeņu kapitula lēmums piešķirt personai ordeni.

Ja uz atsevišķu personu vai personām vērsts politisks lēmums rada tiesiskas sekas, tad parasti tas atbilst visām obligātajām administratīvā akta pazīmēm. Tomēr atšķirībā no administratīva akta politisks lēmums nav pamatojams ar juridiskiem apsvērumiem. Privātpersonai nav subjektīvo tiesību ne uz politiska lēmuma izdošanu, ne atcelšanu.

II. Politiska lēmuma un administratīva akta nošķiršana

Klasisks piemērs, kas palīdz izprast atšķirību starp politisku lēmumu un administratīvu aktu, ir lēmums par domes priekšsēdētāja atbrīvošanu no amata. Ja lēmumu par pašvaldības domes priekšsēdētāja atbrīvošanu no amata pieņem pašvaldības dome, tad tas ir politisks lēmums, jo lēmums nav jāpamato ar juridiskiem apsvērumiem. Turpretim saskaņā ar likuma "Par pašvaldībām" 92. panta pirmo daļu domes priekšsēdētāju no amata var atbrīvot arī vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrs. Taču ministrs šādu lēmumu var pieņemt tikai tad, ja "domes priekšsēdētājs nepilda likumos noteiktos pienākumus". Šis ir juridisks kritērijs, to ir iespējams juridiski pārbaudit un pamato, norādot konkrētus faktus un tiesību normas, kas nosaka attiecīgos pienākumus, tādēļ ministra lēmums par domes priekšsēdētāja atbrīvošanu no amata ir administratīvs akts.

Augstākā tiesa ir atzinusi, ka politiska lēmuma nošķiršanai no administratīva akta izmantojami šādi kritēriji:

- pieņemšanas procedūra (politisku lēmumu parasti pieņem balsojot);
- institūcijai, kas lēmumu pieņem, ir demokrātiski leģitīms raksturs;
- lēmuma būtība ir atkarīga no pieņēmēja politiskās gribas un uzticības.⁴

Pirmie divi no iepriekš minētajiem kritērijiem nav izšķiroši. Politisku lēmumu var pieņemt arī vienpersoniski (piemēram, Ministru prezidents atbrīvo no amata ministru), savukārt arī administratīvu aktu var izdot balsojot. Piemēram, Ministru kabinets balsojot pieņem lēmumu par ierēdņa – valsts sekretāra – apstiprināšanu amatā vai atcelšanu no amata vai promocijas padome (aizklāti balsojot!)⁵ pieņem lēmumu piešķirt doktora zinātnisko grādu. Problēma pārbaudīt balsojot pieņemtu lēmumu administratīvu aktu tiesiskumu ir tikai šķietama, jo šo lēmumu tiesiskuma vērtējumā juridiska nozīme ir tikai lēmuma rezolutīvajai daļai ("balsojuma summai") un objektīvi pārbaudāmam lēmuma pamatojumam.⁶ Tā kā balsojot parasti tiek pieņemti tādi lēmumi, kur lēmuma pieņēmējam ir plaša novērtējuma brīvība,⁷ tad arī tiesas kontroles apjoms pār iestādes novērtējuma brīvību šādos gadījumos ir ierobežots. Balsojot pieņemtu administratīvu aktu pamatojums var tikt sagatavots gan pirms lēmuma pieņemšanas (piemēram, pašvaldības dome balso par konkrētu lēmuma projektu, kurā ietverts izsmēlošs lēmuma pamatojums), gan pēc lēmuma pieņemšanas (piemēram, promocijas padome, aizklāti balsojot, pieņem lēmumu nepiešķirt doktora grādu). Šādā gadījumā lēmuma pamatojumu var sagatavot arī pēc lēmuma pieņemšanas).

Institūcijai, kas lēmumu pieņem, var būt demokrātiski leģitīms raksturs, taču jāņem vērā, ka arī demokrātiski leģitimētas institūcijas izdod administratīvus aktus (piemēram, pašvaldības dome, Ministru kabinets). Turklat politisku lēmumu var pieņemt arī institūcija, kas nav demokrātiski leģitimēta (piemēram, tiešās pārvaldes iestāde piešķir atzinības rakstu žurnālistam par iestādes darba atspoguļojumu). Tādēļ vienīgais politiska lēmuma un administratīva akta nošķiršanas kritērijs ir fakts, ka no tiesiskā regulējuma neizriet prasība, šādu lēmumu pieņemot, izdarīt lietderības apsvērumus un to pamatot.

Administratīvā procesa likumā nav ietverta politiska lēmuma definicija, taču ir minēti raksturīgkie politiskie lēmumi: Saeimas, Valsts prezidenta, Ministru kabineta vai pašvaldības domes (padomes) politisks paziņojums, deklarācija, aicinājums un paziņojums par amatpersonu ievēlēšanu u. tml.⁸ Administratīvā procesa likumā minēto politisko lēmumu pieņēmēju uzskaitījums nav

izsmēlošš. Politiskus lēmumus pieņem arī, piemēram, ministrs, atbrīvojot no amata ministrijas parlamentāro sekretāru, augstskolas satversmes sapulce, ievēlot rektoru, Augstākās tiesas tiesnešu kopsapulce, ievēlot departamenta priekšsēdētāju u.c. Tātad politiska lēmuma būtību raksturo ne tik daudz lēmuma pieņēmējs, bet gan tas, vai lēmuma pieņēmējs lēmuma saturu ir tiesīgs noteikt brīvi (patvalīgi), pēc saviem ieskatiem.

Atšķirība starp politiskiem apsvērumiem un juridiskiem apsvērumiem, nosakot lēmuma saturu, ir šāda: politisku apsvērumu gadījumā lēmuma pieņēmējs brīvi var lemt par to, vai šāds lēmums ir labs vai sliks. Piemēram, pašvaldības dome, lemjot par domes priekšsēdētāja ievēlēšanu amatā, vai Saeima, pieņemot politisku deklarāciju, vērtē to, vai attiecīgs lēmums ir labs vai sliks. "Labs" vai "sliks" lēmums ir relatīvi jēdzieni, kas balstīti lēmuma pieņēmēja uzskatos un vērtībās. Politiska lēmuma gadījumā lēmuma pieņēmēja rīcības brīvība tiesību normās noteiktajos ietvaros ir absolūta, proti, lēmuma pieņēmējam nav jāizdara lietderības apsvērumi (nav jāvērtē, vai lēmums ir piemērots, nepieciešams un atbilstošs). Turpretim juridiski apsvērumi ir tādi tiesību normās noteikti apsvērumi, kas lēmuma pieņēmējam ir saistoši, nosakot lēmuma saturu (rīcības brīvības gadījumā – arī lietderības apsvērumi). Šajā gadījumā izvēle par to, vai konkrētu lēmumu konkrētā situācijā pieņemt ir labi vai slikti, ir izdarījis likumdevējs,⁹ pieņemot tiesību normu, un lēmuma pieņēmējam neatliek nekas cits, kā veikt šīs tiesību normas piemērošanu konkrētai situācijai (piemēram, iestādes vadītājs, atbrīvojot no amata ierēdni, nedrīkst vadīties tikai no apsvēruma par to, vai ierēdnī atbrīvot būtu labi vai slikti. Viņam ir saistoši Valsts civildienesta likumā noteiktie ierēdņa atbrīvošanas pamati). Protams, arī politiska lēmuma gadījumā lēmuma pieņēmējam ir saistoša lēmuma pieņemšanas procedūra un tiesību normās noteiktais lēmuma "ārējais rāmis" – arī politisks lēmums nedrīkst radīt tādas tiesiskas sekas, kas neizriet no tiesību normām, tostarp pārkāpj lēmuma pieņēmēja kompetenci.

Dažkārt administratīva akta un politiska lēmuma nošķiršana ir problemātiska, ja tiesību normas iestādei piešķir rīcības brīvību, bet tieši nenosaka tās izmantošanas apsvērumus. Šādā gadījumā, lai noteiktu, vai iestādei ir jāizdara arī juridiski apsvērumi, proti, lietderības apsvērumi, var uzdot jautājumu: vai no tiesību normas mērķa izriet, ka lēmuma pieņemšana var būt patvalīga, proti, ar jebkādu pamatojumu? Turklāt jāievēro, ka dažkārt tiesību norma var paredzēt lēmuma pieņemšanas priekšnoteikumu, taču tas ir novērtējams tikai saskaņā ar lēmuma pieņēmēja subjektīviem, politiskiem ieskatiem. Piemēram, tāda ir tiesību norma, kas piešķir pašvaldībai tiesības

dibināt kapitālsabiedrību "stratēgiski svarīgā nozarē". Ja tiesību normās nav noteikti konkrētāki un juridiski pārbaudāmi kritēriji šā jēdziena satura konkretizācijai, tad šāds lēmums ir uzskatāms par politisku lēmumu.¹⁰

Politiski lēmumi ir arī lēmumi par dažādu piemiņas vietu izveidošanu. Piemēram, pašvaldības dome pieņēma lēmumu uz ielas izveidot piemiņas vietu festivāla "Jaunais vilnis" dalībniekiem. Augstākā tiesa atzina, ka lēmums ir nevis administratīvs akts, bet gan politisks lēmums: "Izvērtējamie lēmumi balstīti uz pašvaldības iecerēm tūrisma attīstīšanā, uzskatot, ka pilsēta kļūs pievilcīgāka tūristu acīs, ja pasākuma "Jaunais vilnis" dalībnieku un estrādes mūziķu vārdi tiktu iemūžināti piemiņas plāksnēs. Tāpat pašvaldības lēmumi paredz godināt, pašvaldības ieskatā, izcillas personības, iemūžinot to vārdus piemiņas plāksnēs. Tas norāda, ka šo lēmumu pamatā ir nevis tiesību apsvērumi, bet gan politiska izšķiršanās par piemiņas vietu vajadzību, raksturu un veidu. Šādi lēmumi nav administratīvi akti, bet politiski akti [...]. Pašvaldības lēmumus par piemiņas vietu ierikošanu pašvaldības iedzīvotāji var mainīt ar politiskiem līdzekļiem – petīcijām, pilsoniskām iniciatīvām un vēlēšanām."¹¹

Ir arī tādi administratīvie akti, kuri daļēji pamatojami tikai ar politiskiem apsvērumiem, un tādēļ attiecīgajā daļā nav pakļauti tiesas kontrolei. Piemēram, lēmums par ielas pārdēvēšanu ir vispārīgs administratīvs akts, jo maina ielā dzīvojošo personu adresi, tātad rada tiesiskas sekas, un šā lēmuma pieņemšanā ir jāizdara zināmi lietderības apsvērumi. Taču iedzīvotājiem nav subjektīvo tiesību prasīt šā lēmuma tiesiskuma kontroli daļā par ielas nosaukuma izvēli. Ielas nosaukuma izvēle ir politisks jautājums, kas nav pakļauts izskatīšanai administratīvā procesa kārtībā.

Dažkārt jau normatīvā aktā tieši noteikts, ka lēmums ir politisks lēmums un tādēļ nav pakļauts izskatīšanai administratīvā procesa kārtībā. Piemēram, Ministru kabineta iekārtas likuma 33. panta otrā daļa nosaka šādi: "Papildus citiem politiskajiem lēmumiem, kurus pieņem Ministru prezidents vai ministrs, par politiskiem lēmumiem uzskatāmi arī lēmumi par ministra atbrīvošanu no amata, parlamentārā sekretāra iecelšanu vai atbrīvošanu no amata, kā arī par Ministru kabineta locekļa konsultatīvo amatpersonu iecelšanu vai atbrīvošanu no amata."

Kaut arī nav praktiskas nozīmes nošķirt politiskus lēmumus no iekšējiem lēmumiem, politiska lēmuma ietekme parasti izriet ārpus valsts pārvaldes ietvariem. Turklāt iekšējam lēmumam, atšķirībā no politiska lēmuma, ir jābūt lietderīgam. Piemēram, Kultūras ministrijas lēmums pārcelties uz citām telpām ir iekšējs lēmums, jo vērstīs uz valsts pārvaldes iekšējā darba organizēšanu. Taču tāpat kā politisks lēmums šīs lēmums nav jāpamato ar juridiskiem argumentiem.

III. Lēmumi par amatpersonu iecelšanu un atcelšanu no amata

Viens no Administratīvā procesa likuma pamatlēkumiem ir nodrošināt cilvēktiesību ievērošanu konkrētās publiski tiesiskajās attiecībās starp valsti un privātpersonu (Administratīvā procesa likuma 2. panta 1. punkts). Ievērojot Satversmes 101. pantā ietverto tiesību uz piedališanos valsts un pašvaldību darbā un tiesību uz valsts dienestu nozīmību, administratīvā akta definīcijā īpaši uzsvērts, ka “administratīvais akts ir arī lēmums par amatpersonas [...] tiesiskā statusa nodibināšanu, maiņu, izbeigšanu un šīs personas disciplināro sodišanu, kā arī cits lēmums, ja tas būtiski ierobežo amatpersonas [...] cilvēktiesības”.

Amatpersonas jēdziens Administratīvā procesa likuma 1. panta izpratnē tādēļ ir cieši saistīts ar to personu loku, kuras pilda valsts dienestu Satversmes 101. panta izpratnē. Kā zināms, tad Satversmes 101. panta izpratnē valsts dienests aptver ne tikai tās personas, kas ir nodarbinātas valsts dienesta attiecībās (jeb valsts dienestā šaurākā nozīmē) – ierēdņus, amatpersonas ar speciālajām dienesta pakāpēm, karavīrus, tiesnešus un prokurorus, bet arī citas personas, kuras pilda amatu publiskas personas institūcijās un nav nodarbinātas darba tiesisko attiecību ietvaros. Tādēļ par amatpersonām Administratīvā procesa likuma izpratnē ir uzskatāmi, piemēram, valsts kontrolieri, tiesīsbargs, atvasinātu publisku personu orgānu (piemēram, pašvaldības domes, Latvijas Bankas, Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas, Finanšu un kapitāla tirgus komisijas) locekļi.¹²

Tomēr ne visi lēmumi par amatpersonas tiesiskā statusa nodibināšanu, maiņu vai izbeigšanu ir administratīvi akti. Lēmums par amatpersonas tiesiskā statusa nodibināšanu vai izbeigšanu var būt arī politisks lēmums. Piemēram, Saeimas lēmums izteikt neuzticību Ministru kabinetam vai atsevišķam ministram nav administratīvs akts, jo šo lēmumu nav nepieciešams argumentēt ar juridiskiem apsvērumiem. Arī lēmumi iecelt amatā tādas amatpersonas kā tiesīsbargu, Valsts prezidentu, Latvijas Bankas padomes locekli ir politiski lēmumi. Kaut arī tiesību normās ir noteikts, ka šajos amatos var ievēlēt tikai tādas personas, kas atbilst noteiktām prasībām (piemēram, sasniegūšas noteiktu vecumu, ir Latvijas pilsoņi u.c.), lēmuma pieņēmējam – Saeimai – nav obligāti jābalso par vai pret konkrētas personas iecelšanu amatā, pat ja viņa atbilst visām likumā noteiktajām prasībām. Saeimai šajos gadījumos saskaņā ar tiesību normām nav pienākums balsot noteiktā veidā un pamatot savu lēmumu. Piemēram, lēmums par Valsts prezidenta ievēlešanu amatā var būt patvālīgs – Saeimai nav pienākuma balsot par to kandidātu, kurš bauda lielāko sabiedrības atbalstu; tā vietā lēmumu par prezidenta izvēli var ietekmēt jebkādi citi apsvērumi. Tādēļ lēmums ievēlēt vai neievēlēt konkrētu personu amatpersonas amatā ir

politisks lēmums. Līdz ar to kontrole pār šā lēmuma tiesiskumu administratīvajā tiesā nav iespējama.

Arī lēmums par amatpersonas tiesiskā statusa izbeigšanu (atcelšanu no amata) var būt gan politisks lēmums, gan administratīvs akts, un tas nav atkarīgs no subjekta, kas šo lēmumu pieņem. Piemēram, Saeimas lēmums atbrīvot no amata Valsts prezidentu ir politisks lēmums, jo Satversme neparedz, ka šā lēmuma saturu (atbrīvot vai neatbrīvot no amata) ietekmētu juridiski apsvērumi. Turpretim, ja lēmuma par personas atcelšanu no amata pieņemšanu ierobežo juridiski kritēriji un šīs lēmums ir pieņemts valsts pārvaldes jomā, tad attiecīgais lēmums ir

Atšķirībā no administratīva akta politisks lēmums nav pamatojams ar juridiskiem apsvērumiem. Privātpersonai nav subjektīvo tiesību ne uz politiska lēmuma izdošanu, ne atcelšanu.

administratīvs akts. Šādā gadījumā attiecīgo lēmumu var pieņemt, tikai pastāvot noteiktiem juridiskiem faktiem; politiskai uzticībai vai citiem apsvērumiem te vairs nevar būt nozīmes, jo lēmuma saturu nosaka nevis politika, bet tiesības, pat ja atsevišķos gadījumos lēmumu valsts pārvaldes jomā (piemēram, atceļot no amata atvasinātas publiskas personas orgāna locekli) saskaņā ar likumu pieņem Saeima.

Piemēram, likuma “Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem” 40. panta otrā daļa nosaka, ka “Saeima pēc Ministru kabineta priekslikuma padomes locekli atceļ no amata pirms viņa pilnvaru termiņa beigām vienīgi šādos gadījumos: 1) ir saņemts attiecīgās personas iesniegums par atkāpšanos no amata; 2) attiecīgā persona vairāk nekā sešus mēnešus pēc kārtas slimības vai citu iemeslu dēļ nespēj pildīt savus amata pienākumus; 3) ir atklājies vai iestājies kāds no šā likuma 38. pantā noteiktajiem ierobežojumiem”. Šajā gadījumā lēmums par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas locekļa atcelšanu no amata ir administratīvs akts, jo likumā ir noteikti juridiski kritēriji, kuri ir jāievēro, pieņemot konkrēto lēmumu. Likumā kā atbrīvošanas pamati var būt noteikti arī tādi nenoteikti tiesību jēdzieni kā “būtisks likuma pārkāpums”, “apkaunojošs nodarījums, kas nav savienojams ar amatpersonas amatu” un citi. Arī tie ir juridiski izvērtējami jēdzieni, taču ar atrunu, ka šo lēmumu pieņēmējam atkarībā no nenoteiktā tiesību jēdziena formulējuma var būt plaša novērtējuma brīvība. Jāuzsver, ka lēmums par šādas amatpersonas atbrīvošanu no amata ir administratīvs akts vispirms tādēļ, ka tas var aizskart attiecīgās personas pamattiesības uz netraucētu valsts dienesta pildīšanu. Tieši kontrole pār pamattiesību ievērošanu šo lēmumu pieņemšanā ir iemesls, kādēļ lēmumi par amatpersonu iecelšanu un atcelšanu no amata ir nodoti kontrolei administratīvā procesa

kārtībā. Savukārt, ja atzītu, ka lēmums par Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas locekļa vai, piemēram, Latvijas Bankas padomes locekļa atbrīvošanu no amata ir politisks lēmums, tad zustu jebkāda nozīme likumā noteiktajiem atbrīvošanas pamatiem.

Ja reiz likumdevējs ir izvēlējies noteikt, ka lēmuma saturu ietekmē juridiski argumenti, tad attiecīgā norma ir saistoša arī pašam likumdevējam. Likumdevējs, pieņemot lēmumu par konkrētas personas atbrīvošanu no amata, rīkojas nevis kā tiesību normu izdevējs, bet gan tiesību normu piemērotājs.

Kā iepriekš minēts, tad politiska lēmuma un administratīva akta nošķiršanā nozīme ir tam, vai no tiesiskā regulējuma izriet prasība lēmumu pamatot (lēmuma saturu ietekmē juridiski apsvērumi). Prasība lēmumu pamatot var izrietēt gan no Satversmes un tajā ietvertajiem principiem, gan likuma normām. Tātad likumdevējs, izstrādājot tiesisko regulējumu, var izvēlēties, vai lēmumu par kādas amatpersonas atbrīvošanu no amata konstruēt kā administratīvu aktu vai politisku lēmumu. Šo izvēli savukārt var ietekmēt gan Satversmes, gan starptautisko tiesību un Eiropas Savienības tiesību normas. Piemēram, nepieciešamība nodrošināt Latvijas Bankas padomes locekļu un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas locekļu patstāvību izriet no Eiropas Savienības tiesību normām.

¹ Skat., piemēram, "Par likuma "Par valsts budžetu 2011. gadam" apakšprogrammas 23.00.00 atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam". Satversmes tiesas 2012. gada 3. februāra spriedums lietā Nr. 2011-11-01, 11.2. punkts. Latvijas Vēstnesis, 07.02.2012., Nr. 21 (4624). Pastāv atšķiriba starp politiska lēmuma pārbaudi Satversmes tiesā un administratīvajā tiesā – ja administratīvajai tiesai nav kompetences pārbaudīt politisku lēmumu nevienā tā aspektā, tad Satversmes tiesa atbilstoši Satversmes tiesas likumā noteiktajai kompetencēi var pārbaudīt atsevišķu tiesiskas sekas radošu politisku lēmumu pieņemšanas procedūras tiesiskumu. Plašā skat.: Pleps J. Politiska lēmuma jēdziens. Jurista Vārds, 19.10.2004., Nr. 40 (345).

² Vēl citus politisko lēmumu klasifikācijas kritētijus skat.: Pleps J. Politiska lēmuma jēdziens. Jurista Vārds, 19.10.2004., Nr. 40 (345).

³ Skat., piem., Augstākās tiesas 2010. gada 30. decembra lēmumu Nr. SKA-1088/2010. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department3/2010/ska_1088_10.pdf [skatīts 19.07.2015].

⁴ Augstākās tiesas 2010. gada 13. janvāra lēmums Nr. SKA-95/2010, 9.–11. punkts. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department3/2010/10_ska_095.doc [skatīts 19.07.2015].

⁵ Doktora zinātniskā grāda piešķiršanas (promocijas) kārtība un kritēriji: Ministru kabineta 2005. gada 27. decembra noteikumi Nr. 1001. Latvijas Vēstnesis. 30.12.2005., Nr. 210 (3368), 31. punkts.

⁶ Kārtību, kādā veicama koleģiāla institūcijas pieņemta lēmuma tiesiskuma pārbaude pirms tā pieņemšanas, nosaka Valsts pārvaldes iekārtas likuma 68. pants.

⁷ Novērtējuma brīvība ir iestādei piešķirtas tiesības tiesību normas tiesiskajā sastāvā ietilpst otrs novērtējuma brīvība. Parasti novērtējuma brīvību ietverītā tiesību jēdziena saturā konkretizāciju tiesas var pārbaudīt, taču pastāv jomas, kurā, ievērojot novērtējuma brīvību ietverītā tiesību jēdziena formulējumu un tiesiskā regulējuma specifiku, pilnīga tiesas kontrole pār novērtējuma brīvību ietverītā tiesību jēdziena konkretizāciju nav iespējama. Novērtējuma brīvību nedrīkst jaukt ar rīcības brīvību (novērtējuma brīvība attiecas uz tiesību normas tiesiskā sastāva pazīmē ietverītā novērtējuma brīvību ietverītā tiesību jēdzienā, bet rīcības brīvība vienmēr attiecas uz tiesību normas tiesiskajām sekām). Skat. arī Augstākās tiesas 2013. gada 11. janvāra spriedumu lietā Nr. SKA-53/2013, 8. punktu.

Taču, ja reiz likumdevējs ir izvēlējies noteikt, ka lēmuma saturu ietekmē juridiski argumenti, tad attiecīgā norma ir saistoša arī pašam likumdevējam (likumdevējs, pieņemot lēmumu par konkrētas personas atbrīvošanu no amata, rīkojas nevis kā tiesību normu izdevējs, bet gan tiesību normu piemērotājs). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka "saskaņā ar likumības principu likums un tiesības ir saistošas ikvienai valsts varas institūcijai, arī likumdevējam pašam. Personas, kuru rokās nodota likumdošanas vara, pēc tam, kad tās noteiktā kārtībā sapulcējušās un radījušas likumus, pašas tiek pakļautas šo likumu darbībai. Demokrātiskā republikā parlamentam ir jāievēro konstitūcija un citi likumi, arī tie, ko pieņemis pats parlaments".¹³

IV. Kopsavilkums

1. Politisks lēmums Administratīvā procesa likuma izpratnē ir tāds lēmums, kuru tiesību normās noteiktās kompetences ietvaros pieņem iestāde un kuru nav nepieciešams pamatot ar juridiskiem apsvērumiem – tiesību normām un/ vai lietderības apsvērumiem.

2. Politiskus lēmumus var pieņemt gan demokrātiski leģitimētas institūcijas, gan tādas institūcijas, kurām demokrātiskā leģitimācija ir vaja vai nav vispār.

3. Lai nošķirtu politisku lēmumu no administratīva akta, nav nozīmes tam, vai lēmums tiek pieņemts vienpersoniski vai koleģiāli (balsojot).

4. Lai noteiktu, vai lēmums par amatpersonas tiesiskā statusa nodibināšanu un izbeigšanu ir administratīvs akts vai politisks lēmums, izšķiroša nozīme ir tam, vai lēmuma saturu ierobežo tiesību normās noteikti juridiski kritēriji. ■

Pieejams: http://www.tiesas.lv/files/AL/2013/01_2013/11_01_2013/AL_1101_AT_SK-0053-2013.pdf [skatīts 16.07.2015].

⁸ Administratīvā procesa likuma 1. panta trešās daļas 4. punkts.

⁹ Arī likumā ietverīta norma zināmā mērā ir politisks lēmums, taču tā ir jānošķir no politiska lēmuma izpratnes administratīvajās tiesībās. Piemēram, Satversmes tiesa ir atzinusi, ka "likumdevēja lēmumiem par sociālo tiesību ietenošanu nozīmīga ir to politiskā dimensija, proti, lēmumi šajā jomā tiek pieņemti, vadoties ne tikai daudz no juridiskiem, bet vairāk no politiskiem apsvērumiem. Tomēr arī politiskus lēmumus ierobežo Satversme, tāpēc likumdevēja rīcības brīvības apjomam, pieņemot lēmumus sociālo tiesību jomā, ir jāatbilst Satversmes normām un principiem." (Par Valsts fondēto pensiju likuma 4. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam: Satversmes tiesas 2012. gada 25. janvāra spriedums lietā Nr. 2011-08-01, 5. punkts. Latvijas Vēstnesis, 27.01.2012., Nr. 16 (4619). Runāt par tiesību normu kā politisku lēmumu ir nozīme tiktāl, lai noteiktu robežu, kādā Satversmes tiesas var vērtēt tiesību normas satura tiesiskumu.)

¹⁰ Sal. Augstākās tiesas 2014. gada 29. decembra lēmumu lietā Nr. SKA-79/2014, 15.–16. punktu. Pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department3/2014/79-ska-2014.doc>.

¹¹ Augstākās tiesas 2012. gada 5. septembra lēmums Nr. SKA-651/2012, 10. punkts. Pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department3/2012/651-ska-2012.doc> [skatīts 19.07.2015].

¹² Par Satversmes 101. panta ietverto personu loku plašā skat.: Kusinš G. Satversmes 101. panta komentārs. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Riga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 391. lpp; Danovskis E. Valsts dienesta jēdziens. Tiesību interpretācija un jaunrade – kā atrast pareizo līdzsvaru: Latvijas Universitātes 71. zinātniskā konferences rakstu krājums. Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2013, 284.–286. lpp.

¹³ Par Saeimas 1999. gada 29. aprīļa lēmuma par Telekomunikāciju tarifu padomi 1. punkta un 4. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 57. pantam un citiem likumiem: Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra spriedums lietā Nr. 03-05(99), secinājumu daļas 1. punkts. Latvijas Vēstnesis. 05.10.1999., Nr. 325/327 (1786/1787).